

СТАНОВИЩЕ

НА

ПРОФ. Д-Р СИМЕОН ЕВСТАТИЕВ
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Катедра „Арабистика и семитология“

За дисертационния труд

НА

ДЖЕХАД СЮЛЕЙМАН САЛЕМ АЛ-МАСРИ

На тема:

INTELLECTUAL AND RELIGIOUS ELITES IN THE LEVANT AND THEIR
ATTITUDES TOWARDS THE POLICIES OF THE AYYUBID DYNASTY IN
THE PERIOD 1174–1250 AD

(Интелектуални и религиозни елити в Леванта и тяхното отношение към управлението на Аюбидската династия през периода 1174–1250 г. сл.Хр.),
представен за придобиване на научната и образователната степен „доктор“
по 2.1. (Арабско обществознание)

Като научен ръководител на чуждестранния докторант Джехад ал-Масри приемам изискването, поставено от приложимия към настоящата процедура закон, да участвам в неговото жури. Това предполага и задачата да направя една по-обща оценка за неговата работа по представения за защита дисертационен труд. За разлика от повечето подготвени от мен докторанти, когато Джехад ал-Масри се обърна с молба към мен за научно ръководство, той вече имаше ясно очертана предварителна идея за тематичния обхват на дисертацията, която в неговия случай увенчава дългогодишни усилия в конкретна област от историята на арабите и исляма, изучавана от него въз основа на текстови извори. Това постави началото на съвместната ни работа, в хода на която отделните теми и въпроси бяха обсъждани повече на арабски, а не толкова на английски, на който официално се провеждаше обучението му в докторската ни програма по Арабско обществознание, доколкото бе решено дисертационният му труд да бъде изготвен на този западен език, за да е достъпен за българската и международната академична колегия. В случая с Джехад ал-Масри комуникацията на арабски не бе просто предпочитание, а пряко следствие от особеностите на неговата работа върху дисертацията. В нея арабският оригинал „прозира“ видимо под английския текст – не само като изказ, а и защото проличават характеристиките на един тип ученост и принадлежност към арабозичната традиция, включваща цяла аналитична и реторическа парадигма в историческите и историко-филологическите изследвания.

Дисертацията на Джехад ал-Масри е в обем 444 стр., които включват Въведение (Уводна глава), пет основни глави, Заключение и Библиография, обхващаща 181 цитирани в хода на изследването извори и изследвания на арабски, турски, персийски, иврит и западни езици, включително латински източници. Въз основа на тази пряко привлечена в анализа литература и на заявените от докторанта аналитико-описателен и критично-исторически подходи той си поставя за цел да разкрие максимално обективно ролята и отношението на ислямските религиозни учени (улеми) и други групи от интелектуалния елит към управлението на Аюбидската династия (1174–1250 г. сл.Хр.) в Леванта. Стремещт към всеобхватност, съпътстващ изпълнението на изследователските задачи за постигането на тази цел, е силна страна на дисертацията, която в отделни случаи крие изследователския риск да се превърне и в недостатък поради включването в текста на сведения без пряка връзка със заявената логика и цели на предприетия анализ.

Тук ролята на научния ръководител е деликатна. От една страна, той трябва да насочи дисертанта към центрирането на анализа около ясен фокус и цели, при което неизбежно упражнява влияние със своя метод и стил. От друга страна, дисертацията трябва да отразява най-вече развитието на нейния автор, като работата по изготвянето ѝ му помогне постепенно да изработи и свой изследователски стил. А когато става дума за колега с дългогодишен университетски опит като преподавател, изпълнението на тези интелектуални задачи се превръща в още по-сложно начинание. В тази ситуация Джехад ал-Масри посрещаше предизвикателствата през изминалите години с постоянство и завидно изследователско усърдие. Отчитайки голяма част от бележките по структурата и съдържанието, той следваше собствен стил, произтичащ в немалка степен и от парадигмата на арабската научна школа, към която е принадлежал в продължение на десетилетия преди надграждането ѝ чрез докторантура в Софийския университет. Дисертантът неколккратно преработи грижливо и със стремеж към прецизност така представената структура на дисертацията. В резултат на това, въпреки огромния обем на включената в текста информация, до голяма степен бе постигната ясна взаимовръзка и надграждане между отделните глави, без да се губи основният фокус.

Уводната глава (с. 9–65) е въведение, което представя обекта на изследването в контекста на досегашните проучвания по темата, методологията на труда и основните извори. *Първата глава* на дисертацията (с. 67–134) въвежда отношението на религиозните и интелектуалните елити към политиката и администрацията, за да открие връзките между тези елити и Аюбидите, като разкрие един свят на сложни взаимоотношения, в който улемите понякога подкрепят, но често са настроени опозиционно към управляващата династия. *Втора глава* (с. 135–208) анализира отношението на интелектуалните и религиозни елити към военното дело и джихада – в случая воден срещу

кръстоносците, като се правят паралели с Египет на Фатимидите, Селджукидите и Зенгидите през периода XI – XII в. и се отделя специално внимание на личността и дейността на Салах ад-Дин ал-Аюби, известен в Европа като Саладин. Представен е и уместен анализ на вакъфите и изграждането на медресета. Надграждайки този анализ, *Трета глава* (с. 209–80) е посветена на отношението на разглежданите елити към създаването на култура на джихада. Детайлно се описва системата от религиозни и други науки, като се отделя внимание и на ролята на жените за тяхното развитие. *Четвъртата глава* (с. 281–350) обвързва анализа със социално-икономическото положение в разглеждания район, като откроява отношението на арабските историци към ширещия се упадък на моралните норми и ролята на суфиите, за да разгледа по удачен начин факторите, довели в Леванта учени и студенти от различни региони на мюсюлманския свят. В този контекст Джехад ал-Масри разкрива как природните бедствия и войните също допринасят за очерталото се опозиционно отношение на улемите към аюбидската политика. *Петата глава* (стр. 351–420) анализира отношението на религиозните и интелектуалните елити към въпросите на религията и догматико-правните школи, като логично поставя акцент върху противодействието на суннитите Аюбиди срещу шиитите Фатимиди. *Заключението* успешно представя основните резултати от изследването.

Дисертацията разкрива една пъстра и многообразна картина, в която улемите и други представители на интелектуалните и религиозните елити си взаимодействат и противопоставят в сложна система от отношения с управляващата Аюбидска династия. Предложената класификация на улемите според тяхното отношение към управляващите отбелязва конкретен принос към типологията на връзките между религиозните учени в исляма и политическата власт. Симбиозата между улеми и управляващи е структурно зададена от ислямската доктрина и мюсюлманския исторически опит, а предложената от Джехад ал-Масри типология на улемите (подкрепящи Аюбидите, „неутрални“ и опозиционно настроени) показва важни нюанси въз основа на конкретен контекст и период. Дисертантът постига това, като въвежда по оригинален начин установените връзки между вакъфите, концептуализирани от него като „политическа система“ под прикритието на религиозната и социалната солидарност, традиционните улеми и суфиите. Този многообразен свят е разкрит на фона на драматични исторически събития и конфликти в епохата на Аюбидите и тяхното противопоставяне на кръстоносците.

Представената автосправка за приносите като цяло отразява адекватно основните оригинални аспекти на дисертацията. Забележително е усърдието, с което Джехад ал-Масри отстоява по веберянски идеята за обективност – без непременно самият той да е имал предвид тезите на Макс Вебер за ценностната неутралност на научните изследвания. Този стремеж към преодоляване на пристрастните идеологизирани подходи, наблюдавани

както в западни, така и в мюсюлмански изследвания на арабски, турски или персийски езици, е един от концептуално най-значимите моменти в дисертацията. В тази връзка интерес представлява и стремежът на автора да анализира не само извори и публикувани изследвания на свои предшественици, но и магистърски тези и дисертации, защитени в университети, намиращи се в арабските страни, Турция, Иран, Израел и т.н. Този стремеж към академична балансираност води до обосноваване на тезите, които отчитат множество гледни точки по пътя към успешното постигане на изследователските цели.

Джехад ал-Масри е представил към процедурата по защита четири научни публикации на английски език по темата на дисертацията, описани и в автореферата, който адекватно отразява нейната структура и съдържание. Участвал е в редица научни конференции в свързани с темата на дисертацията области, проведени в арабски и други страни. Завършил бакалавърската и магистърската си степен в Йордания, дисертантът е дългогодишен университетски преподавател по история в различни арабски страни, а през последните години в Ивицата Газа – опит и среда, оказали ползотворно влияние и върху неговата научна работа. Периодът на докторантурата и успешно изготвеният дисертационен труд надграждат този предишен опит на Джехад ал-Масри, който усвои редица изисквания и подходи, характерни за академичната среда в европейски контекст.

Препоръчвам публикуването на дисертацията след нейната задълбочена преработка и реструктуриране по следните линии: (1) съкращаване на обема чрез редакция и синтез на материала с цел постигането на още по-ясен фокус; (2) сериозна езикова и стилистична редакция на английския текст; (3) разработване на отбелязаните по-горе приносни моменти през призмата на вече използваните от автора в дисертацията подходи от социалната и интелектуалната история.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният за защита труд отговаря на академичните изисквания за изготвянето на дисертация за придобиване на научната и образователната степен „доктор“. С оглед на това и въз основа на гореизложеното препоръчвам на научното жури да присъди на Джехад ал-Масри тази научна и образователна степен по направление 2.1. (Арабско обществознание).

Гр. София, 11 ноември 2021 г.

/проф. д-р Симеон Евстатиев/